

**Gudijos istorijos politika. 2021 metų lapkričio – 2022 sausio mėnesių apžvalga
(monitoringo ataskaita)
Aliaksiejus Lastoŭskis**

Metodika: stebėsenai buvo naudojamos publikacijos pagrindinėse Baltarusijos žiniasklaidos priemonėse – tiek valstybinėje, tiek nevalstybinėje. Buvo fiksuojami ir analizuojami tekstai, kuriuose istorinės praeities paminėjimai buvo siejami su dabartine politine situacija. Iš viso nuo 2021 metų lapkričio iki 2022 metų sausio imtinai buvo išanalizuota 141 publikacija. Remiantis atrinktomis publikacijomis, atlikta kokybinė analizė, siekiant nustatyti pagrindines tendencijas, pagrindines veikėjų veiklas, taip pat Baltarusijos atvejo įtraukimo į platesnį Vidurio ir Rytų Europos istorijos politikos kontekstą.

Baltarusių tautos genocido įstatymas

Kaip buvo prognozuota ankstesniame Istorinės politikos [stebėsenos leidinyje](#), baltarusių tautos genocido įstatymas buvo priimtas gana greitai. Įstatymo projektas paskelbtas 2021 metų gruodžio 9 dieną, Atstovų rūmai jam pritarė gruodžio 14 dieną, o 2022 metų sausio 5 dieną įstatymą pasirašė Aliaksandras Lukašenka, po kurio jis įsigaliojo. Šiuo atveju pirmiausia stebina labai trumpas laikas nuo projekto paskelbimo iki jo priėmimo parlamente, beveik be diskusijų ir pataisų. Tuo tarpu įstatyme daug netikslumų ir neaiškių formuluočių, kurios iš karto sukėlė keletą skeptiškų gūdų istorikų¹ reakcijų nepriklausomoje žiniasklaidoje (Alieš Paškevič, Aliaksandr Frydman², Lieanid Smilavicki³). Kritinėse pastabose buvo pažymėti šie priimto įstatymo trūkumai:

- 1) formuluočių neapibrėžtumas, aiškaus „genocido“ sąvokos apibrėžimo ir ypač „genocido neigimo“ kriterijų, kurie pagal naująjį įstatymą užtraukia baudžiamąją atsakomybę, nebuvimas⁴;
- 2) nacių naikinimo politikos sutapatinimas su nacionalistinių grupuočių Baltarusijoje veikla (kas aiškiai parodyta genocido chronologinėje sistemoje – iki 1951 m.), o tai praktiškai suteikia pagrindą taikyti šį įstatymą ne tik baltarusių kolaboracionistinėms struktūroms, bet ir Lenkijos, Ukrainos ir Lietuvos pagrindžio organizacijoms (AK, UPA ir kt.);
- 3) nacių naikinimo politikos žydų ir romų atžvilgiu akcentavimo trūkumas, o tai lemia skirtingų etninių kategorijų panardinimą į vieną abstrakčią „baltarusių tautos“ kategoriją be galimybės diferencijuoti okupacinę politiką;
- 4) priimtas teisinis reglamentavimas kelia pavojų laisvai, kritiškai ir profesionaliai nagrinėti Antrojo pasaulinio karo istoriją.

Ekspertų tarpe, bendras priimto Baltarusijos gyventojų genocido įstatymo vertinimas buvo vienareikšmiškai neigiamas, tačiau nebuvo koordinuotos istorikų bendruomenės reakcijos. Gali būti, kad tai lėmė galimų represijų baimė, juolab kad įstatymo kritikai beveik iš karto patyrė viešą šmeižtą valstybinėje spaudoje.

Akivaizdu, kad neaiški įstatymo formuluočių palieka teismų kompetencijai priskirti tai, kas laikoma genocidu ir ypač genocido neigimu. Tačiau pirmaisiais mėnesiais po įstatymo priėmimo jis nebuvo naudojamas kaip represinis mechanizmas, o tai verčia suabejoti, ar įstatymas veiktų norint nubausti už genocido neigimą.

¹ Reikia pastebėti, kad Aliaksandras Frydmanas jau senai dirba Vokietijoje, o Lieanidas Smilavickis – Izraelyje.

² <https://nashaniva.com/?c=ar&i=283230&lang=ru>

³ <https://belsat.eu/news/27-01-2022-gistoryk-pra-skazhenni-u-zakone-ab-genatsydze-natsysty-nikoli-ne-zabivali-belarusau-za-toe-shto-yany-belarusy/>

⁴ https://www.youtube.com/watch?v=cqYR7iXxl_s

Baltarusijos prokuratūra tapo pagrindine valstybine institucija, paskirta užsiimti baltarusių tautos genocido klausimu. Nebuvo pasinaudota Rytų Europos šalių (Lenkijos, Ukrainos, Vokietijos ir kt.) patirtimi, kur XX amžiaus istorijos „tamsių puslapių“ kūrimas buvo patikėtas specialiai sukurtoms institucijoms, tokioms kaip Nacionalinės atminties institutas Lenkijoje, Ukrainoje ar Slovakijoje, arba Lietuvos gyventojų ir rezistencijos tyrimo centras Vilniuje. Tokios įstaigos apjungia profesionalius istorikus, turi plačius įgaliojimus ir reglamentuoja archyvų veiklą bei bylinėjimosi klausimus. Baltarusijos atveju šią misiją beveik visiškai monopolizuoja teisėsaugos institucijos, o profesionalūs istorikai nustumiami į antrą planą.

Kalbant apie praktinę Generalinės prokuratūros veiklą, 2021 metais jos darbuotojai ieškojo nežinomų Antrojo pasaulinio karo laikų palaidojimų, taip pat apklausė galimus karo nusikaltimų liudininkus. Tyrimo rezultatai paskelbti specialiose parodų serijose, surengtose Didžiojo tėvynės karo muziejuje Minske, regionų ir rajonų muziejuose visoje Baltarusijoje bendru pavadinimu „Nėra senaties“⁵. Šiose parodose buvo eksponuojami archyviniai dokumentai, liudijantys karo nusikaltimus, ypatingas dėmesys buvo skiriamas naujai aptiktiems aukų palaidojimams.

Kartu lieka klausimas, kiek naujai atrasti Generalinės prokuratūros masinių žudynių faktai gali paskatinti radikaliai peržiūrėti aukų mastą (bendrai kalbant, nuo vertinimo „kas ketvirtas baltarusis žuvo per karą“, priimto BSSR laikais valdant Mašerovui, iki „kas trečias“, kuris pastaraisiais metais Baltarusijos Respublikoje tapo įprasta formule). Tam reikalingos diskusijos su profesionaliais istorikais, tačiau šiuo metu Generalinė prokuratūra to vengia, nors pavasarį paskelbė tarptautinę konferenciją (klausimas, kiek ji bus atvira profesionaliai mokslininkų bendruomenei, lieka neatsakytas).

Didelė problema baltarusių tautos genocido bylos iniciatoriams tebėra tarptautinis pripažinimas, šiuo metu tam nepasirengusi net Rusija. Generalinė prokuratūra stengiasi dirbti sau įprastu būdu, siūsdama į užsienį prašymus surasti ir išduoti karo nusikaltėlius, o tai, nesant tarptautinės legitimacijos, praktiškai neturi jokių rezultatų. Baltarusija į tai reaguoja kaltinimų banga užsienio vyriausybėms būk tai „remiančioms nacizmą“. Savotiška yra Izraelio pozicija, kuris ir toliau bendradarbiauja su Baltarusijos valstybinėmis struktūromis, nepaisant Izraelio istorikų kritikos. Tačiau parama iš šios pusės aiškiai išliks ribota (tik Holokausto tyrimo rėmuose), ir prognozuojama, kad baltarusių tautos genocidas išliks vidiniam išimtinai vartojimui skirtu produktu.

Jubiliejus, kuris neįvyko

1991-ieji Gudijai buvo ypač svarbūs: didėjant SSRS skilimo procesams ir žlugus 1991 metų GKČP pučui, rugpjūčio 25 d. buvo paskelbta BSSR Valstybės suvereniteto deklaracijai, kuriai suteiktas konstitucinio įstatymo statusas. Rugsėjo 19 dieną valstybė gavo dabartinį pavadinimą – Gudijos Respublika. SSRS išardymas ir NVS kūrimo procesas paskatino diplomatinę Gudijos Respublikos nepriklausomybės pripažinimą, kuris taip pat prasidėjo 1991 metų pabaigoje. Taigi 2021 metais Baltarusija galėjo švęsti savo nepriklausomybės 30-metį, kaip nutiko daugelyje kitų posovietinių respublikų. Tačiau taip neatsitiko, priežastys kompleksinės, aptarkime tai.

Pradėti reikia nuo to, kad Gudijos visuomenėje nėra daug probleminių klausimų, ypač tokių, dėl kurių būtų aiškus sutarimas. Vienas jų – teigiamas požiūris į nepriklausomybės įgijimą. Tai užfiksuota įvairiose nuomonių apklausose, tarp jų 2020 metais (Satio) ir 2021 metais (Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos Sociologijos institutas).

⁵ Pats parodų pavadinimas pasiskolintas iš Rusijos konteksto, kur ankstesniais metais panašias parodas rengdavo sovietinių žmonių genocido iniciatoriai.

Tačiau tuo pat metu valdžios diskursas (nuo 1994 m. – Lukašenkos diskursas) dėl nepriklausomybės įgijimo savo viduje išlieka prieštaringas. Per 1994 metų prezidento rinkimų kampaniją Aliaksandras Lukašenka iškovojė triuškinamą pergalę prieš nomenklatūros atstovą Viačaslavą Kebičą, taikliai pasiremdamas prosovietinėmis nuotaikomis ir sugretindamas simbolinę sovietinę praeitį su atšiauria politine ir ekonomine paskutiniojo XX amžiaus dešimtmečio realybe. Vėlesniais metais A. Lukašenka nuolat pabrėždavo buvęs vieninteliu BSSR Aukščiausiosios Tarybos nariu, balsavusiu prieš Belovežo susitarimų patvirtinimą. Tokiu būdu jis įsijautė į romantišką paskutiniojo SSRS gynėjo vaidmenį. Lukašenka į valdžią atėjo Sovietų Sąjungos žlugimo pasėkoje, 27 metus vadovavo Baltarusijos Respublikai ir nuolat pabrėžia esąs šalies nepriklausomybės ir suvereniteto gynėjas. Taigi čia matome tam tikros genealogijos konstravimą – Baltarusijos Respublika tampa teigiama Baltarusijos SSR tąsa, kur išsaugoma socialinės apsaugos sistema, pramoninė gamyba, Didžiojo Tėvynės karo atminimas. Atitinkamai, laikotarpis nuo 1991 iki 1994 metų vertinamas ne kaip nepriklausomos Baltarusijos valstybingumo pradžia, o kaip nukrypimas nuo natūralios raidos linijos, kaip išorinių jėgų sukelta trauma.

Toks deklaratyvus sovietinės Baltarusijos valstybingumo patirties tęstinumas ne visai sutampa su realiai vykstančiais pokyčiais, nes Lukašenkos ideologinis ir politinis projektas turi savo raidos logiką, kur pragmatiniai uždaviniai yra kur kas svarbesni už ištikimybę komunistiniam palikimui. Peržiūrėta daug socialinių garantijų, socialistinė ekonomika transformuota į valstybinio kapitalizmo atmainą, visiškai atmesta komunistinė ideologija, be to, šiai valdžiai visiškai svetimas revoliucinių virsmų ir klasių kovos patosas.

Šių dviejų veiksmų persiklojimas (prieštaringas pereinamojo laikotarpio aiškinimas ir siekis atsiminti kitus dalykus) lėmė tai, kad baltarusių valdžia atsisakė kaip nors minėti Gudijos Respublikos 30-metį. Tai reiškia, kad 2021 metais nebuvo jokių tam skirtų oficialių renginių: paradų, šventinių koncertų, muziejinių parodų, mokslinių konferencijų. Pastebėtina, kad Prezidento išsakytuose tradiciniuose sveikinimuose Nepriklausomybės dienos proga net neužsimenama apie Gudijos Respublikos 30-metį, yra tik nuorodos į Didįjį Tėvynės karą.

Sovietų Sąjungos žlugimo „tragedija“ neatsvėrė Gudijos Respublikos sukūrimo „šventės“. Valstybinėje žiniasklaidoje Sovietų Sąjungos žlugimo 30-metis buvo suvokiamas kaip gera proga apmąstyti „didžiausios geopolitinės katastrofos“ temą.

Aiškinant šiuos įvykius ypač svarbus atsakomybės klausimas – kas kaltas dėl SSRS žlugimo? „Išdavikais“ imti charakterizuoti šalį valdę žmonės. Čia matome persiklojimą su viešuoju diskursu, egzistuojančiu po 2020 metų rugpjūčio protestų, – kai norėdami diskredituoti savo oponentus, valdžios šalininkai pradėjo aktyviai naudoti etiketę „išdavikai“. Pagal tokią retoriką, protestuotojai išduoda savo šalies interesus, nes griaua tvarką ir gerovę vardan priešišką Vakarų šalių, kurios faktiškai stovi „už kadro“ ir kontroliuoja protestus. Tokia susvetimėjimo logika leidžia vidines problemas paaiškinti išorinių veikėjų intrigomis. Svarbus simbolinis „išdavikų“ diskreditavimas buvo jų tapatinimas su nacių okupacijos laikų kolaborantais. Toks palyginimas leido pasinaudoti galingu Didžiojo Tėvynės karo emociniu ištekliu. Buvo išvesta lygybė vyko tarp „Hitlerio tarnų“ ir 2020-ųjų vasaros ir rudens protestų dalyvių, nes jie visi yra „išdavikai“.

Panašiai buvo kalbama ir apie SSRS žlugimą 1991 metais: „SSRS žlugimas pirmiausia yra Sovietų Sąjungos valdančiojo elito nusikalstamų planų arba politinės impotencijos rezultatas“⁶ „jie visi daug metų buvo *uolūs komunistai* ir išdavė partiją, kuri juos iškėlė į viršų“⁷. Be to, ir šiuo atveju pasitelkiama emocija nuoroda į bendradarbiavimą su naciais (tuo kaltinamas net Michailas Gorbačiovas): „Sakoma, kad per karą Stavropolio krašte vokiečiams labai patiko vienas berniukas. Jie vadino jį *barniuku-taptuku*, nes už saldinius ir skruosto paglostymą jis buvo pasiruošęs net į

⁶ <https://www.sb.by/articles/vmeste-my-silnee33.html>

⁷ <https://www.sb.by/articles/yubiley-kotoryy-ne-raduet.html>

tualetą pas fricus su popieriumi bėgti. Berniuko vardas buvo Miška. Po 40 metų šis mažasis *barniukas-taptukas*, norėdamas dar kartą patepti savo mylimus Vakarų šeiminkus, sunaikino didžiausią valstybę žmonijos istorijoje. Ir šiandien sukanka 30 metų nuo šio tūkstantmečio nusikaltimo.⁸ Vėlgi, negalima išvengti palyginimų su dabartimi: savo šalį išdavusiai Sovietų Sąjungos Komunistų partijos vadovybei priešpastatomas Aliaksandras Lukašenka, kuris krizės situacijoje parodė iš esmės kitokius gebėjimus ir savybes.

Kita svarbi Sovietų Sąjungos žlugimo priežastis yra siejama su Vakarų, kaip „amžino prieš“ įvaizdžio kūrimu. Prikelta idėja apie amžiną civilizacinę „rusų pasaulio“ akistatą su „kolektyviniais Vakarais“, kurie remiasi svetimomis vertybėmis ir siekia vyrauti pasaulyje. Atitinkamai, sovietinio projekto žlugimas pirmiausia parodo Vakarų slaptųjų tarnybų intrigas, kuriomis buvo siekiama sunaikinti pagrindinį varžovą pasaulio dominavimo varžybose. Dar kartą matome paraleles su dabartine „hibridinio karo, pradėto vykdyti taip vadinamų demokratiškos valstybių ir nukreipto prieš Baltarusijos ir Rusijos tautas“ situacija, kai „Vakarai“ vėl yra pagrindinis Baltarusijos valstybės priešas, inicijuojantis protestus ir bandantis užduosinti valstybę sankcijomis.⁹

Žvelgiant tokiu kampu, Sovietų Sąjungos pabaigoje pasireiškusios krizės apraiškos arba sumenkinamos, arba paaikškinamos nesėkmingais ir klastingais Sąjunginės vadovybės veiksmais. Taigi SSRS galėjo atsinaujinti ir egzistuoti toliau: „galime teigti, kad Baltarusijos Sovietų Socialistinė Respublika (galbūt pagal Kinijos pavyzdį, o gal ir pati savaime) galėjo būti išsaugota iki dabar.“ Griaunančioms dezintegracijos strategijoms priešinamasi integraciniais projektais – Sąjunginė Baltarusijos ir Rusijos valstybė ir Eurazijos ekonominė sąjunga, – kurie iškyla ne tik kaip laipsniškas tvarkos atkūrimas, bet ir kaip svarbus įrankis išgyventi hibridiniame kare su „kolektyviniais Vakarais“.

Taigi Gudijos Respublikos suvereniteto 30-metis dėl ideologinių akcentų kaitos 2021 metais buvo ignoruojamas. Provyriausybinė politinė retorika, kuri „normalizuoja“ kultūrinį ir politinį kraštovaizdį, šią datą susiejo su SSRS žlugimo faktu, kas leido dar kartą pasmerkti „išdavikus“ ir pademonstruoti A. Lukašenkos vykdomos politikos naudą.

2022 – Istorinės atminties metai

Kita istorijos politikos prasme svarbi Baltarusijos valstybės iniciatyva – 2022-ųjų paskelbimas Istorinės atminties metais. Tai savo ruožtu tęsia simbolinę tautinio tapatumo perkodavimo pasitelkiant istorinius išteklius politiką, kuri buvo vykdoma jau anksčiau: 2021-ieji buvo paskelbti Tautos vienybės metais. Priminsime: tuomet baltarusių tautos vienybė buvo stiprinama kvietimu prisiminti 1939 metų rugsėjį, kai po Sovietų įsiveržimo į Lenkiją dabartinės baltarusių žemės atsidūrė viename administraciniame darinyje – BSSR.

Istorinės atminties metų paskelbimas įvyko per Aliaksandro Lukašenkos Naujųjų metų sveikinimą: „Baltarusija prisimena praeities pamokas. Todėl išėinančiais metais kartu atgaiviname tradiciją švęsti baltarusių žemių susijungimo datą. Tautos vienybės diena tapo valstybine švente – vienu iš Baltarusijos nacionalinės valstybės formavimosi simbolių. Tai mūsų žemė, tai mūsų likimas, tai mūsų istorija. Ir tik mes už tai atsakingi. To neįmanoma pakeisti tol, kol kiekviename iš mūsų dega nenumaldoma Tėvynės meilės liepsna. Keldami sau naujus tikslus, žinome, kad ne mūsų galioje viską nuspėti, bet mūsų galioje sekantiems metais apsispręsti dėl paties svarbiausio. Tai turėtų būti daugelio kartų atmintyje ir kiekvieno širdyje. Tai tikrieji mūsų šaltiniai – ta gyvybę teikianti jėga, kuri šimtmečius maitino ir formavo mūsų dvasinį ir moralinį pasaulį. Net ir šiandien iš to semiamės išminties, patirties ir tikėjimo savimi. Todėl 2022-ieji bus Istorinės atminties

⁸ <http://www.ctv.by/azaryonok-perestroyka-eto-by-la-specoperaciya-soznatel'naya-holodnaya-cinichnaya-i-podlaya>

⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=ijaVV5wixuw>

metai.“¹⁰ Atkreipkite dėmesį, kad naujametiniame kreipimesi nėra konkretaus Istorinės atminties metų turinio, kalbama tik apie kolektyvinės tautinės tapatybės, paremtos istorine atmintimi, stiprinimą. 2022 m. sausio 1 d. potvarkis Nr. 1 „Dėl 2022-ųjų paskelbimo Istorinės atminties metais“, kuriame atsakingos valstybės institucijos paskiriamos parengti šių metų veiksmų planą, daugiau aiškumo ne pridėjo. Pastebėtina, kad Generalinė prokuratūra yra antra institucija po Ministrų tarybos atsakinga už Istorinės atminties metus. Tai savaiame suprantama prisiminus, kad būtent Generalinė prokuratūra kontroliuoja įstatymo dėl baltarusių tautos genocido vykdymą. Istorinio atminimo metų paskelbimas ir šio įstatymo pasirašymas beveik sutapo (sausio 1 ir 5 d.), o tai rodo šių iniciatyvų tarpusavio ryšį.

Netrukus po to (sausio 6 d.) specialiame posėdyje dėl „istorijos politikos įgyvendinimo“ Lukašenka savo kalboje išdėstė naujus Baltarusijos valstybės istorinės praeities interpretavimo programos metmenis. Kalba gana įdomi, nes nebuvo pasisakoma apie jau parengtas ir aiškias Didžiojo Tėvynės karo interpretacijas, tačiau daug dėmesio skirta kitiems Baltarusijos istorijos laikotarpiams, apie kuriuos nebuvo aiškios ir apibrėžtos valdžios pozicijos. Seniausias Baltarusijos istorijos laikotarpis (Polocko ir Turovo kunigaikštystės) buvo pažymėtas kaip nepelnytai nustelbtas, nors šio laikotarpio aiškinimo problemų sprendimo (ar kunigaikštystės buvo nepriklausomos, ar turėtume laikyti Kijevo Rusios dalimi?) nebuvo pasiūlyta.

Pastaraisiais metais suprastėję santykiai su Lenkija ir Lietuva tapo gera proga atlikti „nacionalistinę“ praeities reviziją ir atsakyti „išoriškai primestų“ interpretacijų. Tačiau požiūriai į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir į Abiejų Tautų Respublikos laikus yra iš esmės skirtingi. Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę siūloma laikyti valstybe, kurioje vyravo baltarusiškas / rusiškas / slaviškas elementas: „Pažiūrėkite į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę. Šiuolaikiniai lietuviai iš tikrųjų privatizavo šio valstybinio subjekto paveldą. Bet kas ten buvo lietuvis? Kalba – mūsų, ja netgi parašyta Konstitucija – Statutas. Dominuojantis tikėjimas – stačiatikybė. Teritorija – daugiausia baltarusių, ukrainiečių ir dalinai rusų žemės. Žmonės – 80% mūsų. Slavai. Tai yra pagrindiniai valstybingumo atributai ir ženklai. Be to, kai visoje Europoje garsėjo Polocko ir Turovo kunigaikštystės kaip dvasingumo ir apšvietimo centrai, lietuvių protėviai dar gyveno pagonybės tamsoje ir primityviai ūkininkavo.“¹¹ Viena vertus, tai logiška pastaraisiais metais mūsų šalyje pamažu stebimos senosios praeities nacionalizavimo tendencijos tąsa, išryškėjusi paskelbus naują Baltarusijos istorijos vadovėlių bangą, kur 6 klasės Baltarusijos istorijos vadovėlyje (2016) buvo akcentuojamas kultūrinis ir ekonominis gudų žemių dominavimas LDK. Tokioje antilietuviškoje LDK istorijos interpretacijoje akivaizdūs skoliniai iš XIX amžiaus „Vakarų rusizmo“ naratyvo (Kajalovičiaus ir Turchynovičiaus darbai), kurio pasekėjais atvirai save laiko tokie svarbūs Baltarusijos švietimo ir mokslo politikos veikėjai kaip Iharis Marzaliukas ir Vadzimas Hihinas.

Jeigu Lukašenkos kalboje LDK laikotarpis buvo aiškinamas per „pasisavinimo“ strategiją, tai Abiejų Tautų Respublikos laikotarpis – per „susvetimėjimo“ strategiją: „Istorijos vadovėliuose, pilių ir muziejų ekspozicijose pavadinkime, pavyzdžiui, Abiejų Tautų Respublikos laikotarpį – lenkų okupacija baltarusių žemėje. Baltarusių etnocidu. O kas tai buvo mūsų protėviams? Draudžiama gimtoji kalba, kultūra ir tikėjimas. Magnatai mainė baltarusių valstiečius į šunis. Tačiau žmonės išgyveno ir išlaikė savo tapatybę“¹². Kritinis požiūris į Respublikos laikotarpį turi senas tradicijas, jis dominavo imperinėje istoriografijoje (žinoma, ir tarp „Vakarų rusistų“), buvo perimtas pradiniame nacionalinės istoriografijos periode, vyravo sovietmečiu, kur „lenkas“ buvo tapatinamas su „ponų valdžia“. Tik nepriklausomos Gudijos Respublikoje Lenkijos ir Lietuvos valstybės laikai buvo peržvelgti pozityviu rakursu kaip neatsiejama gimtosios istorijos dalis, o

¹⁰ <https://president.gov.by/ru/events/novogodnee-obrashchenie-1640948656>

¹¹ <https://www.belta.by/president/view/lukashenko-vystupil-za-adekvatnuju-otsenku-istoricheskikh-periodov-vkljuchaja-vremena-vkl-i-rechi-478283-2022/>

¹² Ten pat.

Tadeušas Kosciuška ir Radvilų giminės atstovai pamažu buvo įtraukti į gudų tautinį panteoną. Tačiau santykių su Lenkija paaštrėjimo sąlygomis, kai lenkų tautinės ir katalikų religinės mažumų atstovai pradėti kaltinti tuo kad spaudžiami iš išorės kursto protestus, matome savotišką traukimąsi atgal. Apskritai Lukašenkos išsakytas požiūris į senąją Baltarusijos istoriją iš esmės atitinka rusų XIX amžiuje suformuoto „Vakarų rusizmo“ nuostatas. Jų tikslas buvo suderinti vietos savitumą su lojalumu imperinei valdžiai. Akivaizdu, kad toks istorijos politikos variantas yra skirtas toliau plėtoti konfrontaciją su Lenkija ir Lietuva, o kartu lemia tolesnį suartėjimą su Rusija.

Tačiau nereikėtų pervertinti šių teiginių poveikio. Visiškai pakeisti istorijos interpretaciją, kuri buvo nuosekliai plėtojama pusantrą amžiaus, yra pakankamai sunku. Tam reikalingi didžiuliai intelektualiniai išteklių, monografijų leidyba, populiarinimas visų lygių kultūros produktuose ir pan. Kol kas vyriausybė remiasi kelių istorikų (Marzaliuko, Hihino, Danilovičiaus) jėgomis, kurių akivaizdžiai nepakanka tokiai sudėtingai užduočiai įgyvendinti. Sulaužyti „nacionalinę paradigmą“ įmanoma tik po ilgo naujos istorikų kartos ugdymo proceso ir neaišku, ar Lukašenka turi tokį laiko resursą. Akivaizdu, kad „Istorinės atminties metų“ neužtenka. Taip pat neaišku, ką tokiu atveju daryti su milžiniškais išteklių, išleistais istorinių paminklų, pilių ir rūmų atnaujinimui bei restauravimui ir naujų paminklų kūrimui.

Baltarusijos „naujosios istorijos“ kontūrus ėmėsi apibrėžti Vadzimas Hihinas, kuris bandė tyliai praleisti 2020 metų protesto laikotarpį, tačiau buvo nutemptas į ideologinio darbo priešakines linijas ir iš Baltarusijos valstybinio universiteto dekanato pareigų perkeltas į nuo sovietinių laikų beveik nepastebimai gyvuojančios „Viedų“ draugiją. Nauju darbo formatu pasirinkti savaitiniai filmukai,¹³ kuriuose diskutuojama prieštaraujančiomis Baltarusijos istorijos temomis: 1863 metų sukilimas, Abiejų Tautų Respublikos laikotarpis, Stalinas ir Baltarusija. Tačiau net plačiai reklamuojami per valstybinę žiniasklaidą, vaizdo įrašai nesulaukia pakankamai peržiūrų.¹⁴ Lieka neaišku, kiek tokia žiniasklaidos platforma gali radikaliai pakeisti situaciją jau egzistuojančiame Gudijos istorijos lauke, kuris pasižymi dideliu tyrimų kiekiu ir istorijos populiarinimo darbais, taip pat gausia istorinio paveldo infrastruktūra.

Apskritai, valstybės biurokratinė mašina Istorijos atminimo metų paskelbimą suvokė kaip dar viena proga surengti privalomus patriotinius edukacinius kultūros ir švietimo renginius. Pagal Istorinės atminties metų idėją buvo galima vykdyti pačius įvairiausius renginius (Nacionalinio istorijos muziejaus tapsmo paroda, edukacinės paskaitos Nacionalinėje bibliotekoje, balius Druckų-Liubeckijų rūmuose), nors didžioji jų dauguma buvo susijusi su Didžiuoju Tėvynės karu.

Prognozės:

1. Artimiausiu metu galima tikėtis kelių generalinio prokuroro inicijuotų ieškinių, kuriais bus bandoma 2020 metų politinius protestus susieti su baltarusių tautos genocido įstatymu (pavyzdžiui, įrodinėti, kad protestuotojai pateisino nacistinę ideologiją);
2. „Vakarų rusizmo“ ideologijos šalininkai bandys Istorinės atminties metų fone performatuoti Baltarusijos istorinės politikos principus LDK ir Abiejų Tautų Respublikos atžvilgiu. Tačiau tai turės ribotą efektą: LDK laikotarpio „nacionalizacijos“ projektas atrodo pats realistiškiausias, tačiau bandymai perinterpretuoti Abiejų Tautų Respublikos laikotarpį greičiausiai bus sabotuojami.

¹³ Pirma laida 2022.01.19: <https://www.youtube.com/watch?v=Vwtm5c6zxWM>

¹⁴ Pats populiariausias filmukas „Stalinas ir Baltarusija“, vasario 2 d. surinko 22.800 žiūrovų.